

„Nem tudtunk az emlékműhöz menni, mert az utat elzárta egy ügyességi autóverseny”

Néma koszorúzás Aradon 1989-ben

Mint ahogy azt már egy pár évvel ezelőtt – az 1984-es koszorúzásról írt cikkem elején – leszögeztem, az október 6-i aradi koszorúzás a Ceaușescu-korszakban mindvégig a magyar–román párt- és államközi kapcsolatok egyik „lakmuszpapírjának” tekinthető. Ha ugyanis ez gond nélkül, a magyar fél kívánsága szerint zajlott le, akkor éppen a „kiegyensúlyozott, jószomszédi kapcsolat” volt a jellemző. (1977-ben, a Debrecen–nagyváradai Kádár–Ceaușescu találkozó évében a román központi párt- és állami szervek együtt koszorúztak a magyar elvtársaikkal. Ez azonban kivételes eset volt, ugyanis a következő években visszautasították a közös koszorúzás lehetőségét.) Ha azonban a román vezetés akadékoskodott, ez azt jelezte, hogy nincsen minden rendben a kétoldalú kapcsolatokban.

Ahogy a nyolcvanas évek folyamán kiéleződött a magyar–román viszony, úgy merült föl egyre több akadály. 1985-ben is nehézségeket támasztottak, de ekkor még az Arad megyei vezetés hozzáállása következtében a Békés megyei küldöttség is koszorúzhatott. Egy évvel később Szűts Pál nagykövet azt jelentette, hogy „a koszorúzás szűkítését célzó román magatartás ebben az évben erősödött, merevebb lett [...]. Minden eszközzel akadályozták a koszorúzást, amit magánjellegű akciónak tekintettek. Az előző évtől eltérően a helyi párt és állami vezetők nem vettek részt a koszorúzáson.” A helyzet nem javult az elkövetkező években sem, sőt, inkább romlott. A bukaresti és a budapesti televíziók nem vehettek részt a koszorúzásokon, és a „testvérmegye”, Békés delegációja is csak hosszas alkudozások után juthatott el Aradra. (Mivel az MTV stábját évek óta nem engedték be ezen a napon, a nagykövet által kiküldött amatőr felvételeket adták be az esti Híradóban...)

1988 nyarán a „létező szocializmus” országainak történelmében páratlan eset történt: Bukarest egyik napról a másikra bezáratta a kolozsvári magyar főkonzulátust, novemberben pedig kiutasították Györfi Károly kereskedelmi tanácsost. Nem csoda, ha ezek után 1989 őszén eleve kérdéses volt, hogy a román fél egyáltalán engedélyezni fogja-e a koszorúzást.

1989. október 3-án a nagykövetségről bejelentették a szándékukat. A válasz az volt, hogy az érvényben lévő törvények szerint Romániában csak azok koszorúzhatnak, „akiket az RSZK hivatalos szervei meghívnak, ilyen meghívással a magyar fél által betervezett szervek nem rendelkeznek, ezért ők így hivatalosan koszorút nem helyezhetnek el az emlékművön.” Emiatt másnap Őszi István külügyminiszter-helyettes bekérte Ion Chira ügyvivőt és tiltakozásának adott hangot, majd reményét fejezte ki, hogy „az ígérethez híven a román fél a koszorúzásra Romániába beutazni kívánó magyar állampolgárok mozgását semmilyen tekintetben sem fogja korlátozni.” Pedig épp ez történt.

A határátkelőhelyeken ugyanis egyfajta „munkalassító sztrájkhoz” folyamodtak a román vámosok és határőrök: mindenbe belekötöttek, illetve akit csak lehetett, visszaküldtek Magyarországra. (Köztük engem is.) A 7-i szegedi pártlapból, a Délmagyarországból csak annyit tudhatott meg az olvasó, hogy „hírek érkeztek arról, miszerint a magyar–román határon sokakat nem engedtek át, formáságokra hivatkozva leszállították őket a vonatról, másoknak pedig gépkocsijukat fordították vissza.” Külügyi forrásokból azonban az is kiderült utólag, hogy amikor híret vette Szűts Pál nagykövet, miszerint a nagylaki határátkelőhelyen hosszú oszloppá torlódott fel a bebocsájtásra váró magyar gépkocsisor, oda küldte Csikós Imre konzult. Ő aztán arról tájékoztatta, hogy nagy tömeg gyűlt össze a hosszas vizsgálat miatt, és akinél videót, nemzeti színű szalagot, koszorút találtak, azt visszafordították. Amikor pedig a diplomata elfogadható magyarzatot kért, nem kapott, a román parancsnok még érdeklődésének illetékességét is kétségbe vonta, sőt annyira semmibe vette, hogy azt sem tette

lehetővé, miszerint Bukarestbe telefonálhasson. (Végül csak egy ottani nyilvános készülékről sikerült felhívnia a bukaresti Konzuli Igazgatóságot, ahol a helyi szervekkel folytatandó további tárgyalásra biztatták...)

Bent a városban sem volt jobb a helyzet. Szűts Pál nagykövetet és Aradi Sándor ezredest, katonai attasét az Astoriából, ahol lefoglalt szálláshelyük volt, elküldték a Park Szállóba, mert – mint kiderült – így jobban szemmel tudták tartani őket. A Maros-hidat még hajnalban lezárták, senkit sem engedtek át, csak a két magyar diplomáciai gépkocsit, de ők sem tudtak az emlékoszlophoz hajtani, mert ott éppen „ügyességi autóversenyt” rendeztek. Nagy „biztonsági őrizet” közepette a diplomatakoszorúzás némán zajlott, illetve motorbögés kísérte azt, „és ez így ment addig, míg elhelyeztük virágainkat, ezúttal magunkban, főhajtással, sírással küszködve, haraggal a szívünkben” – írta utóbb visszaemlékezésében a nagykövet. A Securitate emberei senkit nem engedtek még a környékre sem, sem helyieket, sem Magyarországról érkezetteket. (Sajtóinformációk szerint még az emlékmű körüli utcákat is blokádnak alá vették és nem engedélyezték a közlekedést.) „A korábbi gyakorlattal ellentétben a román szervek nem koszorúztak, az emlékművön csak a nagykövet koszorúja van. A megyei szervek ugyancsak a korábbiakkal ellentétben nagykövetünket nem fogadták, nem álltak szóba a küldöttséggel.” – jelentette a nagykövet az aznap esti rejtjeltáviratában a budapesti külügyminisztériumnak.

A helybeli és magyarországi megemlékezők – mivel nem engedték őket át a hídon – a nagykövet tanácsára átvonultak a minorita templomhoz. Itt virágaikat elhelyezték az oltáron, majd elénekelték a Himnuszt, a Szózatot és a Székely Himnuszt. „Az átvonulás nagy feltűnést keltett. A templomból távozó fiatalok egy csoportja a templom lépcsőjén elénekelte a Kossuth Lajos azt üzente nótát. Ezt követően az emberek eloszlottak.” – írta Rudas László követségi tanácsos az egy héttel későbbi rejtjeltáviratában, majd még hozzátette: „Információink szerint a korábbi évek gyakorlatának megfelelően aznap az iskolákból és üzemekből indokolt esetekben sem engedtek ki még délután sem az embereket. Jelzéseink vannak arra vonatkozóan, hogy a Securitate keresi azokat, akik ennek a spontán megnyilvánulásnak a szervezői lehetnek. Arad megyei pártapparátusból származó értesüléseink szerint a szigorú biztonsági intézkedések foganatosítására és az ellenőrzésre Bukarestből érkeztek szakemberek. Az intézkedés szükségességét a megyei pártbizottságnak azzal magyarázták, hogy a magyar tömegtájékoztatási eszközök által közölt valótlán hírek közreadása – miszerint köztörvényes bűnözőket engedtek szabadon, hogy provokációt szervezzenek az ünnepség alkalmából – arra enged következtetni, hogy magyar részről nem zárják ki a rendbontás lehetőségét, esetleg erre készülnek is, s már jó előre a román fél felelősségét igyekeznek a közvéleménybe sulykolni.”

Az etnokrata, neosztálinista rezsim két és fél hónap múlva megbukott. Azóta szerencsére szabadon emlékezhetünk az 1849-es mártír tábornokainkra. De sohase feledjük: volt egy korszak, amikor a hatalom a gyászolóktól is félt.

Világhálón: http://www.nyugatiujelen.com/jelenido/nema_koszoruzas_aradon_1989_ben.php